

TÓTH OLIVÉR

333 KÉP

A LEGIZGALMASABB FELVÉTELEK A FORTEPAN GYŰJTEMÉNYÉBŐL. EZEKET VÁLOGATTA KI ÉS KOMBINÁLTA BARAKONYI SZABOLCS, AKI EGY ŐSI, TISZTA DOLGOT KERESETT. A LÉTÁLLAPOTOT RÖGZÍTŐ VÁLOGATÁST SALÁT ZALÁN PÉTER TERVEZTE PAPIRBÓL, CÉRNÁBÓL, NYOMDAFESTÉKBŐL ÉS NÉMI JUHSZŐRBŐL. SIMÓ GÖRGYRE PEDIG AZ A FELADAT HÁRULT, HOGY PÉNZT SZEREZZEN A KÖNYV KIADÁSÁRA, AMELYET VÉGÜL MÉGIS LEGNAGYOBB RÉSZT A SAJÁT MEGTAKARÍTÁSAIBÓL FEDEZETT. ÍGY SZÜLETETT MEG A FORTEPAN MASTERS, EGY OLYAN FOTÓALBUM, AMELY A XX. SZÁZAD KOLLEKTÍV EMLÉKEZETÉNEK LENYOMATA.

Fotó: Villányi Csaba - Salát Zalán Péter

Fotó: Villányi Csaba - Salát Zalán Péter

„AZ ŐSKÉP MAGA A CSODÁLAT TÁRGYA”

Beszélgetés Barakonyi Szabolccsal

Fortepan #60387, 1942 © Fortepan / Zsanda Zsolt

A Fortepan gyűjteményéhez korábban csak tematikák mentén nyúltak, amelyet a képek szempontjából hátrányosnak érzett. Tudta, hogy az archívumban vannak nagyon erős felvételek, amelyeket, ha megfelelően kombinál, elindítanak egy lényegibb megközelítést. Barakonyi Szabolcs szerint a Fortepan Masters egy létállapotot rögzítő válogatás, amely kapcsolódik az emlékezethez, az alkotókhoz, és persze saját magához.

Tóth Olivér: A könyv megjelenése előtt két évvel jöttél rá a Fortepan gyűjtemény egy lehetséges megoldókulcsára. Majd miután bezárkóztál, hogy átnézd a képeket, elkezdted leveleket küldeni a tervezőnek és a kiadónak. Ezek voltak a szembesítés pillanatai.

Barakonyi Szabolcs: Alapvetően azért szeretem a fotográfiát, mert olyan képek születnek benne, amilyenek ebben a könyvben is helyet kaptak. Maga a fotók válogatása is aszerint történt, ahogy a fotográfiáról gondolkodom. A célom az volt, hogy megmutassam, történtek fontos dolgok ebben a régióban, amelyekre lehet reflektálni túl azon, hogy a fotográfiának olyan megkerülhetetlen magyar származású alakjait ismeri a világ, mint Kertész, Capa, Brassai, Munkácsy vagy Moholy.

A könyvet két személynek ajánlottuk. Kiss Eszterrel a régi Indexen dolgoztunk együtt, akinek fő feladata volt a XX. századi családtörténetek feltárása. Amikor Eszter meghalt, úgy éreztem, a szövegeiből fel kell használnunk a készülő könyvhöz is. Révész László László képzőművész pedig a barátom volt. Neki mutattam meg az első fényképeimet, amelyek többségéről lesújtó véleménnyel volt ugyan, viszont azt tanácsolta, hogy foglalkozzak az ősképpel, mert az maga a csodálat tárgya. Ez nagyon megmaradt bennem.

T. O.: „Amit mi keresünk, az egy ősbibb, tisztább dolog. A gyönyörködésen keresztüli tapasztalat, a csodálat, ami intim és személyes élmény” – írod az egyik levélben.

B. Sz.: Amikor felmerült bennem a Fortepan megoldókulcsa, tudtam, hogy ezzel a szemlélettel szeretnék a képek felé fordulni. A gyűjteményben lévő fotók sűrítése megkerülhetetlenné teszi azt a fajta lényegi jelenlétét a fotográfiának, amitől az képes kérdés nélkül a legmagasabb szintre emelkedni. Laci halálát követően jöttem rá, hogy minden addigi beszélgetésünk kapcsolódik ehhez a gondolathoz.

A könyvben a szálak keresztbe-kasul, de soha nem véletlenszerűen kuszálódnak. Az egyik oldalon a zsidótörvények miatt hátrányosan megkülönböztetett sors kapcsolódik össze a következő oldalakon a Balatonon nyaraló Hitlerjugend tagjaival, és sorolhatnám. A XX. század jól dokumentált, még úgy is, hogy a fényképezőgépek az élet meghatározott pillanataira irányultak. A hiteles történelmet nem lehetett csak a képekkel megírni.

T. O.: Kelltek hozzá szövegek is...

B. Sz.: Igen, bekerült egy szöveg tőlem, egy Simó György készítette interjú Tamási Miklóssal, valamint az előszó, amellyel kapcsolatban az első gondolatom az volt, hogy a fotókönyvekkel is dolgozó Martin Parr-t kérem fel, hogy írja meg. Végül Nádas Pétert kerestük meg, akinek a fiatalkori önarcképe volt a százazredik fotó a Fortepan gyűjteményében, azonban ő nem vállalta. Révész Laci és Sugár János, a doktori kutatásom témavezetője, egykor ugyanannak a betiltott művészcsoportnak, az Erdélyi Miklós-féle Indigonak voltak a tagjai, ahogy Enyedi Ildikó is, akinek a neve a fotográfia és a film egymáshoz való közelsége miatt elég hamar fel-

merült bennem. Éppen ekkor dolgozott *A feleségem történetén*... Végül mégis igent mondott, és azonnal megértett engem, pedig mindössze két órát beszélgettem vele. A könyvbe kerülő képeket pedig csak *pendrive*-on kapta meg, tehát nem látott egy kész alkotást. Ráadásul a munkafolyamat során számos kommunikációs bakit elkövettünk. Az egyik ilyen hibára akkor derült fény, amikor megkaptam Ildikó zseniális szövegét, amelynek végén öt darab polaroid fotóról ír. El sem tudtam képzelni, hogy kerülne a kizárólag egy archívum képeiből álló könyvbe öt digitalizált polaroid... Azután megérkezett az öt felvétel, rajtuk Ildikó alkotótársai, akik egy-egy *Fortepan* képet néznek. A polaroidban az az érdekes, hogy az maga az őseredeti, nem sokszorosítható, tehát semmilyen szempontból nem illett a koncepcióba. Próbáltam lebeszélni az ötletéről, nem nagy sikerrel. Salát Zalán Péterre hárult a feladat, hogy könyvészetileg megoldja a feladatot. Így került az előszó egy nagyon különleges papírra, amelyen csak ez a szöveg szerepel, a polaroidokat pedig „elrejtette”...

Simó Gyuri már a kezdetektől hangsúlyozta, hogy a könyvnek szüksége van olyan pillérekre, amelyekhez könnyen kapcsolódhatnak az emberek. Ilyen pillér lett Enyedi Ildikó is, akitől csak egy okos szöveget szerettem volna, végül egy önálló képzőművészeti melléklete került a könyvbe, amely akár külön műként is értelmezhető.

T. O.: *Az első kiállításod 2000-ben volt a Trafóban, a galéria melletti közösségi térben a Tilos Rádióról. Ez volt a közös pont Simó Györggyel, a Fortepan Masters kiadójával, aki korábban a rádió munkatársa volt?*

B. Sz.: Simót még az *Origóból* ismerem. Ő volt a portál tulajdonosának, a Matávnak [a későbbi Telekomnak] a vezérigazgató-helyettese, a MatávNet [később Axeleró, illetve T-Online] vezérigazgatója, korábban a *Tilos* kuratóriumának a tagja. Egyszer kitalálták, hogy a *Tilos Maratonon* adománygyűjtést szerveznek a rádióknak. Szerettek volna kiadni egy naptárt, amelyen a *Tilos* arcai szerepeltek. Ő akkoriban vezette a *Pillangó első látásra* című reggeli műsorát Nádori Péterrel. A fotók elkészítésére engem kértek fel. A saját fotóját később meg is vásárolta tőlem igen nyomott áron. Később egy közös barátunk szerette volna Gyurit meglepni az ötvenedik születésnapja alkalmából egy tízalkalmas szakmai fotótanfolyammal, és arra gondolt, engem kérne fel tanárnak. Miután elvállaltam, Gyurival sokat beszélgettünk a fotóról. A nyolcadik találkozás alkalmával meg is született a *Fortepan Masters* ötlete. Itt jegyzem meg, hogy két alkalom még mindig hátra van a tanfolyamból, és foglalom sincs, mikor fogja „lejárni”...

T. O.: *Melyik a kedvenc képed a könyvből?*

B. Sz.: Nem régen írtam erről egy posztban: egy arles-i előadásán Martin Parr azt mondta, hogy egy idő után rájött, hogy bizonyos dolgokról mindig ugyanazt kell mondani, ezt tanácsként elfogadtam. Nem baj, ha idézem?

„Az elejétől fogva biztos voltam abban, hogy mit szeretnék a könyv kezdőképének, azután végül mégsem az lett. Vagyis de, ha máshogy nézzük. De ezt a könyvet nekem is végig máshogyan kellett néznie. Ráadásul úgy, hogy sokáig nem is láttam, hisz egy teljesen üres makettet használtunk a szerkesztéshez. Az eredetileg kezdőnek választott kép a könyv formátuma miatt nem kerülhetett az elejére. De hogy mégis valójában és valahogy ez legyen a könyv kezdete, egy tájképet tettünk elé, ami egy Sugimoto parafrázisnak is tekinthető. Szóval, itt van ez a kép, az eredeti kezdőképem, rajta három rövidnadrágos, félmeztelen, fiatal férfi, akik vizet isznak a patakából, pont, mint a vadállatok. Nekem szarvasok. Talán azért, mert annál vadabb állat nem túl gyakori Magyarországon. Ha egy pillanatra elképzeljük, hogy semmit nem tudunk még az emberiségről és egy idegen bolygó *National Geographic* magazinját olvassuk éppen, idegen lényként, címlapon az emberiség történetével, akkor a címlapfotónak ennek a képnek kellene lennie. Ez a rácsodálkozás arra, hogy kik is vagyunk valójában, azután az egész könyv alatt kitart. Épp ez az idegenség és a saját magunkkal kapcsolatos megismerés vágya valahol a *Fortepan Masters* egyik megközelítése.”¹

T. O.: *Mit gondolsz, hol van a helye a Fortepan Mastersnek a magyar és az egyetemes fotókönyvek sorában?*

B. Sz.: A képek elsődleges felbukkanási helye Magyarország, eszerint szükséges vele foglalkozni. Olvasatomban ez egy teljesen szubjektív fotókönyv, amely a fotográfiáról alkotott saját elképzeléseim mentén épült fel. Amikor Simó Gyuri az együttműködésünk elején megkérdezte, mit szeretnék elérni a könyvvel, azt válaszoltam, hogy akkor lennék elégedett, ha a Tate Modern igazgatójának ott lenne a polcán. Nem tudom, teljesült-e... Persze azzal is beérem, hogy az Arles-i Fotófesztivál történelmi könyvek versenyében a legjobb tizenöt alkotás közé jutott.

¹ <https://www.facebook.com/fortepanmasters/> (2021. szeptember 30.)

„ENGEM IGAZÁN A FOTOGRÁFIA ÉS A TIPOGRÁFIA EGYSÉGE ÉRDEKEL”

Beszélgetés Salát Zalán Péterrel

A Fortepan Masters megjelenésében is kivételes minőségre törekszik: elegáns, ugyanakkor nyers, anyaghasználatában puritán, egyúttal érzékeny. A bolyongás erős hívószava az alkotásnak, hisz egyaránt bolyongunk korok és fényképek között – véli a tervező, Salát Zalán Péter, akit leginkább könyvtervezőként ismerünk, noha ennél komplexebb alkotómunkát végez: képeket szerkeszt és komponál, térrel és installációkkal is foglalkozik.

Tóth Olivér: „Ez a könyv nem akar feltétlen könyv lenni” – írta a Fortepan Masters vizuális koncepciójában.

Salát Zalán Péter: Nem hiszem, hogy létezik műfaj, amibe besorolható ez a kötet. Olvasatomban ez sokkal inkább *A sodródás nemkönyve*. A Fortepan Masters papírból, cérnából, nyomdafestékből és némi juhszörből készült. Olyasmi, mint egy könyv, mondhatni könyvszerű, mégis inkább egy szerkezet, aminek a kézben tartója és lapozgatója tudja alakítani a tartalmát: egy számítás szerint ötszázhuszonnégyezer-százhatvanegy féleképpen lehet kinyitni a könyvet. Ez a tárgy önmagában a XX. század, *Made in Hungary*.

T. O.: Mennyit változott a könyv megjelenésének koncepciója a tervezési folyamat alatt?

S. Z. P.: Az oltárhajtás a mindenkorai könyvtervezés ismert eszköze, de olyat még nem láttam, hogy egy hétszáz oldalas könyv, minden egyes oldalegysége egy irányba kihajtható, és amely ennyire erősen szertartásszerű élménnyé tudja emelni a lapozást. Régóta foglalkozom ezzel a fajta könyvszerkezettel, azt kutatom, hogyan tudom megnövelni a tervező rendelkezésére álló fehér felületet, miközben a könyv mérete nem válik albummá, vagy a mostanában divatos *coffee table book* formátummá. A kisméretű könyvekben hiszek, és amelyek felfelé terjeszkednek.

Fortepan #78136, 1966 © Fortepan / Sándor Dávid

Voltak olyan momentumok, amikor azt éreztem, két év tervezőmunkája veszhet el, mert a nyomdai tömegtermelés technológiája nem tudja lekövetni azt a fejlődést, amely a fejünkben és a lelkünkben lezajlott. Több makett készült, és volt egy mérföldkő, amelyben először megjelentek a sorrendbe rendezett fényképek is, és feltárta számunkra is a száz százalékosan kontrolálhatatlan, a hajtogatásból fakadó rejtelmeket. Egy kézi kötészetet varrták össze. Amikor mentem érte, egy nyeklő-csuklós, tartás nélküli, meggömbült ívekből álló papírkupacot láttam a pulton. A műhely vezetője kényelmetlen őszinteséggel azt mondta: ne haragudjak, be kell vallania, hogy soha nem látott még ilyen csúnya könyvet, és szerinte jobb, ha nem folytatjuk a munkát. Ránéztem a terveimre, és úgy jöttem ki, oké, tudtam, jó úton járok. Szorongva mutattam meg a többieknek a makettet, mert megvolt a veszélye, hogy azt mondják, ezt lehetetlenség megvalósítani.

T. O.: Hogyan képes a tipográfia, a könyvtervezés, ha nem is szavakba, de formába önteni az emlékezetet?

S. Z. P.: Az emlékezés magányos és intim dolog. Esetemben a dolgozószobámban történik és éjszaka; akkor, amikor eltávolodok a környezetemtől, nem pityegnek-zümmögnek-rezegnek hangjelek a technikai eszközökön, a szeretteim pedig mélyen alszanak. Magam maradok a csenddel. Az ezekben a pillanatokban megjelenő gondolatok természetesen épültek be a Fortepan Masters esetében is a rendhagyó tipográfiájába, nem megszokott módon burjánzó betűkeverést használtam. Egy historikus betűvel és annak három generációjával, és tizenkét különböző típusával idézem meg a huszadik századot: ez a *Times New Roman*. A *Times New Roman* megkerülhetetlen része és eleme lett a huszadik századunknak, ikonikus darabja, korunk „terméke”,

rendelkezik a modernitás és a tudatos ipari *design*tervezés jegyeivel. És még szép is, bár be kell vallanom, voltak pillanatok, amikor a túlzott felhasználás miatt néha ferde szemmel tekintettem rá, értéktelennek gondoltam. Mint a poros, dohos illatú, kallódó képkupacokat. De úgy véljük, ilyen előfordult a történelmünk során is. A főcím betűtípusainak keverése a mesteri vizsgáldás tárgya, a huszadik század zaklatottságának és egységességének metaforája.

T. O.: *Mit tartasz a könyv legerőteljesebb elemének?*

S. Z. P.: Azt a felhasználói élményt, amelyet annak ad, aki nem rest időt tölteni vele. „Egyes képek egymásra hajolva megbújnak, mások épp hogy kikukucskálnak, a következők összeolvadnak, vagy éppen, nini, kiegészítik egymást, és egybeforva új világot teremtenek, interaktivitásba lépnek, lehajtva róla mást mesélnek és mást jelentenek, félbevágva is kész kompozícióként hatnak, majd felfedik teljes egészüket a visszahajtott lapok alatt elrejtőzve, párbeszédbe lépnek a rétegződő oldalon található képpel vagy annak részletével. A »meglelés« öröme és szimbóluma ez. Az organizmus a tapintható fotográfia ősi természetét járja körbe – egyben a képkönyv rejtett, de igazi esszenciája.”¹

Azt, hogy bárki szabadon folytathatja Szabolccsal közös képszerkesztői munkánkat. Úgy képzelem, mintha a könyv a nagymamáinknak lenne a fényképes kincses doboza. Az volt a cél, hogy amikor olvasunk egy képet, azt érezzük, bárhol és bármikor beléphetünk a megmerevedett pillanatba. Bármilyen képet helyezünk egymás mellé, a saját átélt élményeinkből, traumáinkból, fájdalmainkból, örömeinkből fakadóan egészen biztos, hogy valamiféle kapcsolatot hozunk létre velük. Ezért is érdekes a szerkezet hajtogathatósága, amivel a képek sorrendje átalakítható. Számomra ez a lelke az egésznek.

T. O.: *Mivel értékeltél el, hogy nincs két egyforma kötet?*

S. Z. P.: A véletlennek a megjelenítése nagyon fontos szempont volt számomra. Ez egy azonnal bevilanó *Fortepan*-asszociáció. Van egy nagyon erős emlékem: még a *MúzeumCafé* periodika művészeti vezetőjeként kaptam azt a feladatot, hogy készítsünk egy portrét Tamási Miklósról, akiről addig csak archívumos környezetben készültek felvételek. Ezzel szemben én terepre szerettem volna elvinni Miklóst, egy padlásra, ahol épp egy gyűjtemény értékmentése közben ábrázolhatom. A padlás álom maradt, fényképeket nem érdemes elképzelni előre. Kimentünk egy lomtalanításhoz a IX. kerületbe. A Vaskapu utcában találtunk rá, speciális guggoló pózban, egy fekete zsákba gyűjtögetve. Időt kért. A felvétel a fekete zsák, amelyet a kezében tart, már tele van.

Ekkor még nem tudtuk, hogy a zsákban a *Fortepan* egyik legmisztikusabb sorozata lapul: a Mester utcai húskereskedő gyűjteménye. A kötetben is szerepel két kép az elhíresült sorozatból. Mennyi minden múlik a véletlenen.

– Miklós, te ma kijöttél volna lomizni a Ferencvárosba?
– Biztosan nem. Ha aznap nem viszem ki Miklóst a lomtalanításra, egy portérkép elkészülése okán, soha nem találja meg a sorozatot, örökre elenyészett volna. Mindezt a véletlenszerűséget a négy eltérő, fehér színárnyalatú belívpapírok nyomtatás előtti összekeverésével értem el, s így történt, hogy nincs két egyforma kötet a könyvespolcokon. Ez növeli a személyességet is, ami a fényképeknek is sajátja. A gyűjtői példányok minden egyes kötete más és más eredeti, huszadik századi fotográfiával jelenik meg a borító mélyén meglapulva. A kézimunkával készült kollázsokat Szántói Lilla fotóművész, könyvkötőmester komponálta meg.

T. O.: *Melyik a kedvenc képed a könyvből?*

S. Z. P.: Huszonöt-harminc kép van az én top tízes listámon, kedvenc helyett pedig fontos képek vannak számomra. Ha kimetszek egy képet a környezetéből, ahogy Tamásiék is kimetszették egy korábbi közegéből, az előtte és a mögötte lévő találkozásokból, újból átváltozáson esik át a kép. Megvan a helye, most épp a XXI. században. A hatszázötvenkilencedik és a hatszázhatvanadik oldalon, sorrendben a háromszázhuszonkilencedik fotográfia. Ha egyetlen képet tehetnék ki a falra, amelyet naphosszat tudnék nézni, az az 1966-ban készült női portré lenne, amelynek adományozója Sándor Dávid, és amelyről semmit nem tudunk, csak egy kulcsszót, amely alapján kereshető: műszempilla. Letaglózóan szuggesztív alkotás. Olyan szent örületet látok a nő tekintetében, arckifejezésében, amivel nagyon tudok azonosulni. Remélem, az a monotonitás jellemzi őt is, ami ahhoz kell, hogy átnézz százötvenezer fényképet, hogy éveken keresztül dédelgess egy álmot, hogy egy éven keresztül rendezgess fényképeket a leredőnyözött szobában.

Egy ismerős azt üzenté, számára a *Fortepan Masters* olyan, mintha az összes eddigi munkám csak azért jött volna létre, hogy ez megszülethessen. Azt gondolom, ebben minden eddigi vizuális tervezéssel, fényképekkel és térrel kapcsolatos tudásom, szemlélődésem, felfedezésem belesűrítettem. Engem igazán a fotográfia és a tipográfia egysége érdekel. Kiterjeszteni a könyv eszmeiségét más művészeti ágakba.

Vágyakozás+Időtöltés+Passzió=Mánia.

¹ Részlet a *Fortepan Masters* vizuális koncepciójának leírásából.

„A FOTOGRÁFIA MAGA AZ ÉLET”

Beszélgetés Simó Györggyel

333 KÉP

Fortepan #7475, 1941 © Fortepan / Fortepan

A XX. századi történelmet megírhatjuk szövegben, de valójában minden ott van a képeken, ha úgy tesszük, múltbeli metaverzumként, amelyből a jövőben, amikor már csak a digitális valóság lesz az irányadó, visszaalkothatjuk az elmúlt évszázadot – véli Simó György, aki a fotográfia révén olyan életet is át tud élni, amelyek egyébként soha nem adatnának meg számára.

Tóth Olivér: „Egész életünk abszurdan végletes ellentétek végpontjai közé van kifeszítve. Nem emberi léptékű feladat, de tökéletlen és korlátozott emberként kell megbirkóznod vele. Az ezt elviselhetővé tevő, helyzetünket tompító fátylak összességét röviden kultúrának nevezzük. A fotográfia egyszerre a fátyol és a rés ezen a fátylon. Egyszerre felszakítja a létezésünk örök sebéit, és ugyanazzal a mozdulattal azonnal ható gyógyírt is simít a sebre” – írja Enyedi Ildikó a kötethez írt előszavában. Mit jelent számodra a fotográfia?

Simó György: Ez még számomra is tisztázatlan kérdés, de valószínűleg ösztönös viszonyom van vele. A privát, adott esetben a családi felvételek nézegetése nekem, aki alapvetően történelmi, szociológiai és dramaturgiai szemmel nézem a világot, olyan varázslatot eredményez, amelyben el tudok veszni. Miután befejeztük ezt a beszélgetést, nagyapám² szülőfalujába, Szurdokpüspökibe utazom, ahol átveszem a díszpolgári címét. A megtisztelő esemény apropóján elő kellett vennem a családi fotóalbumokat, amelyek nézegetése közben ismételten rájöttem, hogy a fotográfia maga az élet. Azt is gondolom, hogy a fotográfia révén olyan életet is át tudok élni, amelyek egyébként soha nem adatnának meg.

T. O.: Egy korábbi beszélgetésünk alkalmával azt mondtad, hogy nincs gyűjteményi koncepciód, de egyszer csak azt vetted észre, hogy a kortárs képzőművészeti képeid nyolcvan százaléka magányos embert ábrázol. Ez igaz a fotográfiai gyűjteményedre is?

S. Gy.: Valószínűleg igen, ha kevésbé is, mint a festményeken. Több képem van, amelyeken a magány központi téma. Életem első megvásárolt műtárgya egy olyan fotográfia volt, amely egy sír előtt álló báránnyt ábrázol. Ha közelebbről megnézzük a képet, láthatjuk, hogy a sírban egy öt éves kislány nyugszik. Ekkoriban az én kislányom is éppen öt éves kora körül járt. Nem is tettem ki soha látható helyre. Az utóbbi időben amúgy kicsit elegem lett abból, hogy a fotóimról, a festményeimről csupa magányos arc néz vissza rám, szeretnék étellel telibb dolgokat keresni a szememmel.

A fotógyűjteményem mindössze néhány darabból áll, ezek nagy része egy-egy impulzus alapján került a birtokomba. Van olyan képem, amelynek személyesen ismertem a készítőjét. Van, amelyre a Magyar Fotográfiai Múzeum támogatói aukcióján licitáltam. És van olyan is, amit sznobizmusból vettem. Alapvetően fotográfákat szerettem volna gyűjteni, később mégis inkább festményeket vásároltam. Azután berobbant a digitális fotó és a Fortepan, amelynek első pillanatától kezdve lelkes felhasználója és támogatója voltam. Amikor megismerkedtem Szabolccsal, ő már hosszú ideje válogatta a Fortepan képeit az Indexre.

T. O.: Egy közös barátotok szeretett volna meglepni téged a születésnapod alkalmából egy tízalkalmas szakmai fotótanfolyammal, és tanárnak Barakonyi Szabolcsot kérte fel. Ő mesélte nekem, hogy a nyolcadik találkozás alkalmával meg is született a Fortepan Masters ötlete, és hogy két alkalom még hátra van a tanfolyamból, és fogalma sincs, mikor fogod „lejárni”...

S. Gy.: Valóban a tanfolyam révén kezdtünk el a fotográfiról beszélgetni. Például olyan kérdések kerültek terítékre, hogy mitől működik a kép. Soha nem voltam fotós, de a telefonommal rendszeresen készítek felvételeket. Pont úgy fotózom, ahogyan írok. Ha nincs Instagram, nem fotózok. Ha nincs Facebook, nem írok. Félig-meddig

viccesen azt is mondhatnám, hogy lájkvadászat nélkül nincs alkotás. Ugyanakkor szerettem volna, ha a képeimben megjelenik a tiszta tekintet, az, hogy lehet a közhelyestől eltérő, releváns, személyes módon nézni a világra. Szabolcs ezt hívja a képolvasás kultúrájának. Egy idő után sokat beszélgettünk a *Fortepan*ról is. Majd egyszer felhívott, és elmesélte, hogy kitalált egy lehetséges megoldókulcsot, amelynek mentén valami egészen eredetit lehetne alkotni a gyűjtemény képeiből. Olyan lelkes volt, hogy rögtön megtetszett az ötlet. Az a feladat hárult rám, hogy szerezzek pénzt a könyv kiadására, amely néhány barátom nagylelkű támogatása révén végül sikerült, de a legnagyobb részt a saját megtakarításaimból fedeztem.

Ami a kérdés második részét illeti: ahogy akkoriban, úgy ma sincs szinte semmi szabadidőm, nem tudom, mikor jutna időm önfeledt fényképezésre. Szabolcs igen komoly feladatokat adott, ezek mentén különböző fényképeket kellett készítenem, ami sok odafigyelést igényel. Ma már más természetű a fotográfiával kapcsolatos közös ügyünk, de még az is lehet, hogy karácsony előtt behajtom Szabolcsra az elmaradt alkalmakat.

T. O.: *Lehet ma egy nyomtatott művel komoly pénzt keresni?*

S. Gy.: Nem ismertem a könyvpiacot, így azt sem tudtam, hogy mi fán terem a könyvkiadás. Ráadásul a projekt egy adott pontján elkezdtünk topogni. Ennek hatására rájöttem, szabad kezet kell adnom Szabolcsnak és Zalánnak. Kerül, amibe kerül. Itt jegyzem meg, hogy ez a hozzáállás nem jellemző rám, és nem is tervezem, hogy az lesz... A *Fortepan Masters* az egyik legdrágább kiadvány lett a magyar piacon, ezért is terjesztjük *art* hálózatban, terveztünk hozzá saját weboldalt és közösségi média felületeket.

Soha nem volt célom a fotográfiával, így a *Fortepan Masters*-szel sem profitot termelni. Ugyanakkor alapvetően azokban a projektekben hiszek, amelyekről többé-kevésbé tudható, hogy képesek tartósan fenntartani magukat. Szerencsések vagyunk, mert a könyv nemcsak megállt a lábán, de még hasznót is termelt, amelyet a következő közös munkánkba forgatunk vissza. Szilágyi Tekla Rózával – ő volt a *Masters* szerkesztője – már dolgozunk Kereki Sándor életművének feldolgozásán. A privát fotográfiában megjelenő kincskereső lehetőség mindnyájunkat nagyon érdekel. Lényegében ezt csinálja Tamási Miklós is a *Fortepanon*. De Kereki is kapcsolódik ehhez, hiszen ő ugyanolyan fel nem fedezett civil, mint az amerikai Vivian Maier volt. A fotográfia eleve ebből az irányból érkezett, nem a magas művészet

képviselői, hanem a portréfotósok hozták be a technológiát az országba. Ezáltal mindig összekapcsolódott egyfajta demokratikus elemmel, ami engem általában érdekel. Újságíróként ezért dolgoztam a *Magyar Narancsnál*, ezért alapítottam meg a *Tilos Rádiót*, majd az *Origót*. Mindegyikben közös elem az alkotói szerep demokratizálása.

T. O.: *Melyik a kedvenc képed a könyvből?*

S. Gy.: A *Fortepan Masters*-szel kapcsolatos alapélményem nem egy-egy kép nézegetésében merül ki, hanem a könyvbe való fejesugrásban, abban, hogy akárhányszor fogom a kezembe, és mélyedek el benne, olyan, mintha egy regény oldalait lapozgatnám. Annyi ponton, annyi hangulatot megidéz... Ezért is szerettem bele Zalán „kihajtogatható” koncepciójába.

Nagy kedvencem az a kép, amelyen egy középkorú, öltönyös embert, szembe előtt egy fényképezőgéppel tart a karjában egy másik, szemre átlagos alak. De szeretem Kereki Sándornak azt a felvételét, amelyen egy kapualjban álló embert látunk, aki a kezében egy luftballont tart, vagy az önmagával sakkozó embert is. Erős hatással van rám az a kép is, ahol a tengeren és a fodrozódó hullámokon kívül semmi egyebet nem látunk.

T. O.: *A történelem – különösen a családi történelem – képek általi átélése nagyon fontos vágy az emberekben – mondja Tamási Miklós a könyvben szereplő, általa jegyzett interjújában. Milyen lenne a fotó, amit kiragadnánk a Simó család XX. századi történelméből?*

S. Gy.: Visszaulva az első kérdésre, a fotográfiában az a lenyűgöző, hogy minden felvétele tényszerűen igaz, miközben – mivel soha nincs rögzített kontextusa – ugyanúgy hazudhat, mint bármely fikció. Az első kép, amely a családomról eszembe jut, egy színes hetvenes években készült felvétel. Egy polaroid, a maga kopott, pasztell színeivel. Rajta anyám, apám, a nővérem és én a kor divatos ruháiban, hajviseleteiben. Egyetlen ponton nem emlékeztem arra, amit a családomról gondolok, nem emlékszem, hogy ott voltunk, átértük ezt a pillanatot, pedig ott van a képen. Olyannak mutat minket, amilyenek lehetnénk egy álomban. Többnyire olyan felvételek maradtak fenn, amelyeken valamelyikünk egyedül szerepel, hiszen keveset voltunk együtt, talán ezért is sejjik fel ez az emlék elsőként. Olyannyira, hogy még mutogatom is másoknak: Nézd, ilyenek voltunk!

¹ *Fortepan Masters* (Kollektív fotográfia a 20. századból, Barakonyi Szabolcs válogatásában), Budapest, Bazin Investments Kft., 2021.

² Radnai György operaénekes.